

TÜRK HUKUKUNDA ÖNLEYİCİ MAKSATLI İLETİŞİMİN DENETLENMESİ TEDBİRİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mesut PINARBAŞI*

ÖZ

Güvenlik ve özgürlük ilişkisi yirmi birinci yüzyılda hız kazanmıştır. İletişimin baş döndüren hızla geliştiği son dönemde, insanlar özel hayatın gizliliği konusunda güvensizliğe düşmüşlerdir. Güven ortamının olmadığı yerde özgürlükten söz etmek anlamsız kalmıştır. Devlet bir yandan güvenlik konusunda önlemler alırken, diğer yandan özel hayatın gizliliğinin korunması üzerinde çalışmıştır. Suç ve suçlulukla mücadele eden devlet, güvenliğin sınırlarını oluşturma gereğini anlamıştır. Güvenlik sebebiyle de olsa, özel hayata müdahalenin hangi sınırlarda ve nasıl olacağı açık olmalıdır. Özel hayata müdahale istenilmeyen bir durum olsa da, hiçbir özgürlüğün mutlak ve sınırsız olmadığı gerekçesiyle, belli şartlar çerçevesinde, devlete özel hayata müdahale yetkisi tanınmıştır.

Günümüzde teknolojik gelişmeler, özellikle kişiler ve kitleler arasında iletişim konusunda neredeyse sınırsız imkânlar sunmaktadır. Bu teknolojik imkânlar, gizlilik için her yolu deneyen suç örgütleri tarafından da yakından takip edilmekte ve örgüt üyelerinin birbirleri ile iletişimlerinde kullanılmaktadır. Bu sebeple, Anayasa ve mevcut yasalar çerçevesinde güvenlik ve istihbarat birimleri tarafından haberleşme özgürlüğüne müdahale edilebilmektedir. Ayrıca ülkemizin de onayladığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS), 8 inci maddesi bu duruma olanak sağlamaktadır.

Bu çerçevede, önleme maksatlı iletişimin denetlenmesi konusunun özellikle yasal mevzuatı kapsamında ele alınması ve yeniden değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Önleme maksatlı denetleme tedbiri incelenirken diğer ülkelerin yasalarından ziyade kendi yasalarımız ve AİHS çerçevesinde değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İletişimin Denetlenmesi, Özel Hayatın Gizliliği, Önleme Dinlemesi, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı.

EVALUATION OF THE MEASURE OF CONTROLLING COMMUNICATION IN PREVENTION PURPOSE IN TURKISH LAW

ABSTRACT

Relationship between security and freedom gained momentum in the twenty-first century. In the recent rapid development of communication dizzying, people have fallen into lack of confidence about private life. Where there is no confidence to talk about freedom was pointless. While on the one hand the state measures about security, on the other hand worked on the protection of privacy of private life. The state who fighting crime and criminality, understood the need to create boundaries in security. Albeit for safety reasons, interference should be clear with private life about in which limits and how. Although interfering in private life is undesirable, on the grounds that no freedom is absolute and unlimited, recognized the authority of the State interfering in private life, under certain circumstances.

* J. Yzb., Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Güvenlik Yönetimi Yüksek Lisans Öğrencisi, mesutpinarbasi@hotmail.com

Today, technological advances offer unlimited possibilities in the field of communication, especially among the people and masses. This technological possibilities, are closely monitored by criminal organizations who tried in every way to privacy, and used in communications with each other between the members of organization. For this reason, freedom of the communication can be interfered by security and intelligence agencies within the framework of Constitution and existing laws. Also the eighth item of the European Convention on Human Rights (ECHR) which Turkey ratified, enables to this situation.

In this framework, it is important to be taken up and re-evaluated of controlling communication in prevention (or intelligence) purpose especially within the legal regulations. While examining the controlling communication in prevention purpose, evaluation was made within the framework of its laws and European Convention on Human Rights rather than the laws of other countries.

Key Words: Controlling Communication, Privacy of Private Life, Prevention Invite, Head of Telecommunications.

GİRİŞ

Günümüzde devletlerin güvenlik önlemleri ve insan hakları için belirledikleri sınırlar genelde ters orantılı bir görünüm sergilemektedir. Geçmiş yıllarda da durum pek farklı değildir. Örneğin insanlar sürekli olarak bir yandan özgürlük bir yandan da elde ettikleri özgürlüklerini yaşayabilecekleri güvenli bir ortam istemişlerdir. Bu iki istek arasında bir tercih yapmak zorunda kalmışlardır. Bu tercihi de büyük ölçüde güvenlikten yana kullanmışlardır. Çünkü güven ortamının olmadığı bir yerde özgürlükten söz etmek anlamsız olacaktır.

İnsan hakları nazariyesinden bakıldığında, AİHS (madde 5) ve anayasamızda (madde 19) güvenlik temel bir insan hakkı olarak görülmektedir. Bireysel anlamda görülen güvenlik isteğini, devlet boyutunda ele alınan güvenlikten soyutlamak anlamsızdır. Güvenlik hakkı temel bir hak olması itibarıyla diğer temel haklarda olduğu gibi kendisinden yoksunluk, bütün haklara karşı bir eksiklik oluşturur (Shue, 1996:30). Bir başka deyişle güvenlik ortamının sağlanması, insanların özgürce haklarından yararlanabilmesi için önem arz etmektedir. Bu konuda devletin güvenliğinin sağlanması amacıyla yaptığı çalışmalar, ulusal ya da uluslararası belgelerde korunan ve son yılların en önemli insan haklarından birisi olan özel hayatın korunması hakkı ile karşı karşıya gelmektedir. Devletin bir yandan güvenlik üzerinde dururken öte yandan özel hayatı koruması, güvenliğinin sınırlarını oluşturması, özel hayata müdahale usul ve yöntemlerini ortaya koyması çok büyük önem taşımaktadır.

3 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe giren ve 18 Mayıs 1954 tarihinde Türkiye tarafından onaylanarak iç hukukumuzun bir parçası haline gelen Avrupa İnsan

Hakları Sözleşmesi'nin 8'inci maddesi¹ gereği özel yaşantıya ve aile yaşantısına, konut ve haberleşme özgürlüğüne saygı hakkı getirilmiştir. Bu tarihten itibaren uluslararası ortamda hızlı bir gelişme gösteren insan hakları ve özel hayatın dokunulmazlığı hususu ülkemizde de anayasal çerçevede yerini bulmuştur. Özel hayat kavramının ve korunmasının açıkça geçtiği ilk anayasal belge 1961 Anayasası'dır (Akyürek, 2011:153). Bu anayasanın 15, 16 ve 17'nci maddelerinde özel hayatın gizliliği ile birlikte, özel hayata müdahalenin gerekçelerinde; usulüne göre verilmiş hâkim kararı ile millî güvenlik veya kamu düzeni bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri aranmıştır. Ayrıca konut ve üst aramasıyla, kişinin özel kâğıtları ve eşyasına tanınan korumalar da belirtilmiştir.

1982 Anayasasında da "Özel hayatın gizliliği ve korunması" başlığı altında 20, 21 ve 22'nci maddelerde bu konu düzenlenmiştir. Burada yapılan düzenlemeler gereğince özel hayatın gizliliği;

- Kişisel verilerin korunması,
- Kişinin konutuna girilememesi,
- Özel haberleşmelerinin gizliliğine dokunulamaması gibi üç unsuru kapsamaktadır.

Anayasada yapılan bu düzenlemelerin yanında devletin varlığının engellere takılmaması, sürekliliğinin sağlanması ve toplum düzeninin var olması için temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılabilmesi gerekli bir sonuçtur. Demokrasinin uygulandığı devletlerde hiçbir özgürlük mutlak olarak kabul edilemeyeceği gibi, kişinin özgürlüğüne karşı yapılacak olan sınırlamalarda keyfi olmamalı, sınırlamalarında bir sınırı olmalı ve belli kurallar çerçevesinde yapılmalıdır (Gözler, 2011:143).

Devletler de bir bakıma insanlar gibidir. Öncelikle, var olmak için korunma ihtiyacı içindedirler. Diğer bir söylemle, halkın üzerinde yaşadığı toprak olan yurdun korunması, güvenliğinin sağlanması devletin yükümlülüğündedir (Girgin, 2003: 92). Kısaca, devletin görevi de yasalar ve kurallar çerçevesinde toplum düzenini korumak, bireylerin ve toplulukların huzur ve en önemlisi güvenlik içinde yaşamalarını sağlamaktır diyebiliriz. Bu bağlamda güvenlik

hizmeti, büyük önem arz eden birincil kamu hizmetidir. Ayrıca güvenlik konusunda Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine baktığımızda insanların güvenlik ihtiyacı fizyolojik ihtiyaçların hemen ardında yer alır. Çünkü toplumsal yaşamda diğer ihtiyaçların ortaya çıkabilmesi için öncelikle insanların can ve mal güvenliklerinin sağlanması gerekmektedir.

Toplum yaşamının devamı için gerekli olan düzen ve disiplini sağlamak maksadıyla konulacak her kural toplumdaki bireylerin davranışlarını ve faaliyetlerini etkiler. Devlet bireylerin ve toplulukların tutum ve davranışlarını, uğraş ve faaliyetlerini kolluk gücünü kullanarak denetler ve onların temel hak ve özgürlüklerini gerektiğinde sınırlayabilir (Günday, 2011:289).

Devlet temel özgürlüklerin yaşanmasını sağlamak, huzur ve güven ortamını oluşturmak maksadıyla suç ve suçlulukla mücadele eder. Bu amaçla yaptığı faaliyetleri de idari kolluk aracılığıyla yerine getirir. İdari kolluk faaliyetleri, devletin temel amaçları açısından kamu düzeninin bozulmasını önlemeye yönelik olması nedeniyle kolluğun en önemli ve öncelikli görevidir (Yenisey, 2012:1).

Önleme maksatlı iletişimin denetlenmesi tedbiri de idari kolluk faaliyetlerinin en önemlilerinden birisi olarak görülmektedir. Çünkü günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanlar arasındaki iletişim hızı ve miktarı artmıştır. İnternet, bilgisayar ve cep telefonları sayesinde çok uzak mesafelerle kolayca ve gayet ucuz biçimde iletişim kurulabilmektedir. Diğer yandan insanlar arasındaki haberleşmelerin özel hayat kapsamında değerlendirilmesi, anayasada düzenlenmesi, bu özgürlüğe devletin ilgili birimleri tarafından müdahalesinin belli sebeplere bağlanması, gizli bir alanın varlığını ortaya koymuştur. Yasalara aykırı olarak ve gizlilik içerisinde faaliyetlerini yürüten her türlü suç örgütleri de kendi faaliyetlerinde büyük ölçüde haberleşmenin bu gizli alanını kullanmaktadırlar.

Devlet, ulusal güvenliğin sağlanabilmesi, suç örgütlerinin faaliyetlerindeki gizli haberleşmenin deşifre edilebilmesi ve bu kapsamda kritik istihbari bilgilere ulaşılabilmesi maksadıyla İletişim İstihbaratını² ve Sinyal İstihbaratını³ kullanır. 2005 yılında kurulan Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) ve 2012 yılında Genelkurmay Elektronik Sistemler Komutanlığı'nın (GESKOM) MİT'e devredilerek kurulan Sinyal İstihbarat Başkanlığı (SİB) bu iki istihbarat alanında görev yapan kuruluşlardır.

İletişimin denetlenmesi bakımından 2005 yılında çıkarılan 5397 sayılı yasa ile kurulmuş olan Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) ile denetlemenin tek merkezden yürütülmesi amaçlanmıştır.

Bu kapsamda TİB adli ve önleme maksatlı olarak istihbarat kurumları veya kolluk güçleri tarafından yapılan istekler kapsamında telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin tespiti, dinlenmesi, kayda alınması ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi çalışmalarının, hâkim kararları çerçevesinde gerçekleştirilmesini sağlayan ve bunu denetleyen bir birimdir. TİB bir dinleme ya da istihbarat kurumu değildir ve herhangi bir dinleme faaliyetinde bulunmamaktadır (Meran; 2009:37).

Güvenlik ve istihbarat birimleri, kendisine tanınan yasalar çerçevesinde (2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu, 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu, 5397 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun) haberleşme özgürlüğüne müdahale edebilmektedir. Suçun önlenmesi kapsamında, suç öncesinde idari kolluk tarafından (polis, jandarma) ve ülkenin bütünlüğü, bağımsızlığı ve anayasal düzenin varlığına yönelik her türlü faaliyeti önlemek maksadıyla da Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) tarafından önleme maksatlı iletişimin denetlenmesi yapılabilmektedir.

Bu çalışma Türk hukukunda önleme maksatlı iletişimin denetlenmesi tedbirinin günümüz koşullarında, özel hayatın gizliliği ve yasalardaki değişiklikler kapsamında yeniden değerlendirilmesi amacıyla ele alınmıştır.

1. ÖNLEYİCİ MAKSATLI İLETİŞİMİN DENETLENMESİ

a. Genel

Özel hayat kapsamında haberleşme hürriyeti ve gizliliği, diğer temel hak ve hürriyetler gibi devletin yasama, yürütme ve yargı erklerine karşı Anayasanın 22'nci maddesinde koruma altına alınmıştır. Ancak haberleşme özgürlüğü sınırsız ve mutlak surette dokunulmaz değildir. Bu husus AİHS'nin 8'inci maddesinde de, "devletlerin kendi egemenlik alanları içinde kişilerin haberleşme özgürlüğüne dokunabileceğine", haberleşmenin kesin ve sınırsız olmadığı şeklinde belirtilmiştir. Yani devletler, AİHS ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından genel hatları belirtilen ölçüler içerisinde özel hayatın ve haberleşme hürriyetinin gizliliğine dokunabilme hak ve yetkisine sahiptir.

Yirmi birinci yüzyılda teknolojik gelişmeler, özellikle kişiler ve kitleler arasında iletişim konusunda neredeyse sınırsız imkânlar sunmaktadır. Önceleri posta yoluyla yapılan iletişim, şimdilerde sinyaller üzerinden kablosuz şekilde yapılır hale gelmiştir. Hiç şüphesiz bu teknolojik imkânlar, gizlilik için her yolu deneyen suç örgütleri tarafından da yakından takip edilmekte ve örgüt üyelerinin birbirleri ile iletişimlerinde kullanılmaktadır. Bu sebeple, arama, el koyma, yakalama gibi klasik ceza muhakemesi tedbirleri ile organize suç örgütlerinin ve kamu güvenliğini tehdit eden diğer unsurların ortaya çıkarılması klasik anlamda önleyici kolluk görevinin yerine getirilmesiyle mümkün olmamaktadır. Bilhassa terör ve çıkar amaçlı organize suçlar, klasik yöntemlerle aydınlatılması zor olan suçlardır. Güvenlik birimleri bu suçları önlemek ve bu suçlara engel olmak bakımından gerekli istihbaratı toplamak zorundadırlar. Ayrıca suç işlenmeden, henüz tasarlama aşamasında iken bu yasadışı oluşumlardan bir adım önde olmak; ancak ileri teknolojik imkânlar kullanılmak suretiyle sağlanabilir (Birtok [web], 2010).

Önleme maksatlı iletişimin denetlenmesi tedbirinin amacı, devletin demokratik varlığına, bireylerin hak ve hürriyetlerine ve bir bütün olarak toplumun güvenliğine karşı vuku bulabilecek tehdit unsurlarının tespit edilmesi olarak görülebilir. Bu noktada, hukukun öngördüğü sınırlar içerisinde devletlerin, demokratik toplum düzenini korumak amacıyla, önleme amaçlı iletişimin denetlenmesi tedbirine yer vermesinin, AİHM' e göre de birtakım kısıtları söz konusudur.

AİHM Huvig ve Kruslin Fransa davasında, Fransız sisteminin dinlemelerle ilgili hiçbir garanti sunmadığını, dinleme yapacak kişilerle ilgili bir kategori oluşturulmadığını, dinleme yapılacak suçlarla ilgili bir niteliğin ortaya konulmadığını, bir hâkim tarafından verilecek dinleme kararlarıyla ilgili şartların neler olduğunun belirtilmediği, elde edilen bilgilerin yazılması ve tercüme edilmesi şartlarının belirtilmediği, dinlenen kişinin bilgilendirilmesine ilişkin bir düzenlemenin olmadığı, ayrıca kayıtların iadesi veya imhasıyla ilgili bir açıklık olmadığı ve Fransız kanunlarında dinlemede keyfiliği önleyici mekanizmalar bulunmadığından dolayı 8'inci maddenin ihlal edildiği kararını vermiştir (Charier, 2005'ten aktaran Taşkın 2011: 260). Ağaoğlu Türkiye kararında ise 1412 sayılı CMUK'un 91 ve 92'nci maddelerine göre gerçekleştirilen iletişimin dinlenmesi tedbirinin söz konusu yasa maddelerinde iletişimin denetlenmesi yetkisinin anlaşılacağı, bu yetkiyi veren hükümlerin açık olması gerektiği kanaatiyle Sözleşmenin 8'inci maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir.

AİHM'e göre, haberleşme hürriyetine ilişkin sınırlamanın hukuka uygun olarak kabul edilebilmesi için; öncelikle sınırlamanın kanun ile yapılması, AİHS 8'inci madde kapsamında sayılan meşru amaçlar gözetilerek yapılması, demokratik bir toplumda gerekli olması, sınırlama ile ulaşılmak istenen amaç arasında orantılılık bulunması ve keyfi uygulamalara izin vermeyecek nitelikte olması ve kanunun bireyler tarafından öngörülebilir olması ve yeterli açıklıkta olması gerekmektedir (Gürakar, 2004:448).

b. Yasal Düzenlemeler

Türkiye'de yasal olarak 1999 yılına kadar olan dönemde iletişimin denetlenmesi tedbirini açık bir şekilde düzenleyen herhangi bir kanun ve kanun hükmü yoktu. Bu tedbir 1999 yılı öncesinde 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu'nun (CMUK) 91'inci maddesi⁴ yorumlanmak suretiyle uygulanıyordu. Bu maddede geçen " maznuna gönderilen mektuplar vesair mersule ve telgrafların posta ve telgraf hanede zaptı", sözlerindeki "vesair mersule" kavramı genişletilerek, telefon gibi iletişim vasıtalarını da kapsadığı değerlendiriliyordu. Ancak, daha sonra AİHM' nin bu konuda vermiş olduğu kararlar dikkate alınmak suretiyle, 1999 yılından itibaren Türkiye'de adli ve önleme amaçlı yasal mevzuat bu hususlara uygun olarak düzenlenmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'de iletişimin denetlenmesi tedbirine ilk önce 1999 yılında çıkarılan 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununun 2'nci maddesinde yer verilmiştir. Ancak bu maddedeki düzenleme adli amaçlarla iletişimin denetlenmesine izin vermiştir ve 2005 yılına kadar iletişimin tespiti bu kanun doğrultusunda yerine getirilirken özellikle önleme dinlemesi konusu tam olarak yasal çerçeveye oturtulamamıştır (Geleri, 2010:18).

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5320 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkındaki Kanun'un 18/d maddesi ile 4422 Sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. Bu tarihten sonra adli amaçlı iletişimin denetlenmesine ilişkin olarak 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 135'inci maddesi uygulanmaya başlanmıştır. Ancak, önleme amaçlı iletişimin denetlenmesi tedbiri konusunda, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında herhangi bir düzenlemeye yer verilmediği gibi 5271 Sayılı Kanunun 135/7'nci maddesinde, adli amaçlı iletişimin tespiti dışında hiçbir amaçla (suç önleme amacı dâhil) haberleşme hürriyetine müdahale edilemeyeceğine yer verilmiştir. Bu hüküm ile istihbarat amacıyla iletişimin denetlenmesi imkânı kanun ile ortadan kaldırılmıştır.

2005 yılına gelinceye kadar, önleme maksatlı dinleme yasal olarak düzenlenmemiş olup, dinlemeler hiçbir kanuni altyapısı olmayan ve sadece ilgili kanunlarda (2559 Sayılı PVSK m.1 ve 7/1, 2803 Sayılı JTGYK m. 3 ve 7-a ve 2937 Sayılı MİT Kanunu m. 4/a) yer alan, genel güvenliğin korunması, emniyet ve asayiş ile kamu düzeninin korunması, ülkenin bütünlüğünün, bağımsızlığının ve anayasal düzeninin korunması, amaçlarının gerçekleştirilmesi için genel bilgi toplama ve istihbarat faaliyetinde bulunmayı düzenleyen ve güvenlikten sorumlu belli kamu kurumlarının görevlerini belirleyen kanunların genel nitelikteki hükümleri yorumlanmak suretiyle uygulanmaktaydı (Birtok [web], 2010). Anayasa hükümlerine göre ise bu türlü bir uygulama uygun değildi. Çünkü Anayasamızın 13'üncü maddesine göre temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca ilgili maddelerinde belirtilen özel sebeplerle ve ancak kanunla sınırlanabilmekteydi.

Öte yandan 5271 Sayılı CMK' nın 135/7'nci maddesi ile genel bilgi toplama ve istihbarat elde etme yetkisi veren önleme dinlemesinin ortadan kalkması, kolluğun suç ve suçlulukla mücadelesini ve kamu güvenliğinin sürdürülebilirliğini zorlaştırmıştır. Ülkede her geçen gün yeni ve sansasyonel terör eylemlerinin ortaya çıkması neticesinde ise 03.07.2005 tarihinde 5397 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun kabul edilmiş ve aynı gün yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile istihbarat amaçlı dinleme yetkisi ilk kez kanuni bir zemine oturtulmuş ve AİHM tarafından istenilen, özel hayata müdahalenin kanun ile düzenlenmesi şartı sağlanmıştır (Birtok [web], 2010).

c. Önleme Maksatlı İletişimin Denetlenmesine İlişkin Esaslar

(1) Denetlemenin Amacı

Kişi hak ve hürriyetlerinin korunması bakımından daha hassas ve itina ile uygulanması gereken önleme maksatlı iletişimin denetlenmesinde yasal düzenlemenin çerçevesinin kesin sınırlarla belirlenmesi gerekir çünkü henüz ortada bir suçun işlendiği iddiası olmayıp, suçun işlenebilmesi ya da sonuçları daha ağır olabilecek nitelikteki suçlara geçiş yapılabilme ihtimali vardır (Şen; 2013:37). Buna göre önleme maksatlı denetlemenin amacı kısaca işlenmesi muhtemel suçların önüne geçilmesidir. 5397 Sayılı Kanun ile getirilen düzenleme ile PVSK Ek 7'nci maddesine, JTGYK Ek 5'inci maddesine, MİT Kanununun 6'ncı maddesine "Bu madde hükümlerine göre yürütülen faaliyetler çerçevesinde elde edilen kayıtlar, birinci fıkrada belirtilen amaçlar dışında kullanılamaz" denilerek uygulanma amacı sınırlandırılmış ve amaç yönünden çerçevesi çizilmiştir. Bu kapsamda; devletin ülkesi ve

milletiyle bölünmez bütünlüğüne ve anayasal düzenin güvenliğine karşı tehditlere yönelik koruyucu tedbirler almak, ülke seviyesinde istihbarat faaliyetlerinde bulunmak, bilgi toplamak, elde edilen bilgileri diğer istihbarat kuruluşları ile paylaşmak ve yetkili makamlara ulaştırmak amacıyla önleme dinlemesi yapılabilmektedir.

Polis ve jandarma tarafından casusluk suçları hariç CMK 250'nci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentlerinde yazılı suçların⁵ önlenmesi için, Milli İstihbarat Teşkilatı tarafından ise 2937 Sayılı Kanunun 4'üncü maddesinde sayılan görevlerin yerine getirilmesi ve 6'ncı maddede yer alan özellikle devlet güvenliğinin sağlanması, casusluk faaliyetlerinin ortaya çıkarılması, devlet sırrının ifşasının tespiti ve terörist faaliyetlerin önlenmesi amacıyla önleme dinlemesine başvurulabiliyordu. Ancak 05.07.2012 tarihinde yürürlüğe giren 6352 sayılı kanun ile CMK 250'nci madde hükümlerine son verilmiştir. Sonrasında Resmi Gazetenin 06.03.2014 tarihli mükerrer sayısında yayımlanan 6526 Sayılı "Terörle Mücadele Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile TMK 10'uncu madde uyarınca görevlendirilen Ağır Ceza Mahkemeleri kaldırılmıştır. HSYK tarafından, tüm Türkiye'de, önleme dinlemesine karar verecek mahkeme Ankara 4'ncü Ağır Ceza Mahkemesi olarak belirtilmiştir. Ayrıca CMK mülga 250'nci maddesinin birinci fıkrası kapsamına giren suçlar ile TMK 10'uncu maddesinin dördüncü fıkrası kapsamına giren suçlara yapılan atıflar TCK'da yer alan;

(a) Örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti suçu veya suçtan kaynaklanan malvarlığı değerini aklama suçuna,

(b) Haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla kurulmuş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde cebir ve tehdit uygulanarak işlenen suçlara,

(c) İkinci Kitap Dördüncü Kısımın Dört, Beş, Altı ve Yedinci bölümünde tanımlanan suçlara (305, 318, 319, 323, 324, 325 ve 332'nci maddeler hariç) yapılmıştır. 6526 Sayılı Kanunu'nun 1'inci maddesinde yer alan bu atıflar, TMK'ya "Geçici Madde 14" olarak eklenmiştir. Bu sebeple TMK Geçici 14'üncü maddede yazılı suçların önlenmesi ve MİT Kanunu'nun 4'üncü maddesinde sayılan görevlerin yerine getirilmesi ve 6'ncı maddede yer alan özellikle devlet güvenliğinin sağlanması, casusluk faaliyetlerinin ortaya çıkarılması, devlet sırrının ifşasının tespiti ve terörist faaliyetlerin önlenmesi amacıyla önleme dinlemesine başvurulabilir.

(1) Denetlemenin Uygulanabileceği Suçlar

Önleme amaçlı iletişimin denetlenmesi tedbiri, ileriye dönük olarak bir suçun işlenmesi tehlikesinin bulunduğu durumlarda ve henüz suç işlenmeden önceki dönemde uygulanabilecek bir tedbirdir. AİHM Prado Bugallo - İspanya Kararı'nda telefon dinlemeye imkân veren kanunun kötüye kullanmaya karşı yeterli güvenceleri barındırması gerektiğine; telefon dinleme tedbirinin hangi suçlar için uygulanabileceğinin ve uygulama süresinin kanunda açıkça belirtilmesi ve bunlarla ilgili açık raporlar düzenlenmesi gerektiğine karar vermiştir (Selçuk, 2004: 240).

Denetlemenin uygulanabileceği suçlar; 3713 Sayılı TMK'ya, 6526 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile eklenen Geçici 14'üncü maddede belirtilmiştir. Bu suçlar Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri tarafından kovuşturulan ciddi ve çoğunluğu suç örgütleri kapsamında işlenebilecek olan suç tipleridir. 6526 Sayılı Yasa ile önleme amaçlı iletişimin denetlenmesi tedbirine başvurulabilecek suçların sınırlı bir biçimde sayılmış olması AİHM içtihatlarıyla da örtüşmektedir.

(2) Denetlemede Suç Şüphesi

Bu tedbire başvurulabilmesi için 2559 Sayılı PVSK' nın Ek 7'nci maddesinde ve TMK Geçici 14'üncü maddede sayılan suçların işleneceğine ilişkin kuvvetli şüphenin varlığı ve klasik bilgi toplama ve suç önleme metotlarının uygulanıp uygulanmadığı ya da uygulanması halinde yetersiz kalacağına ilişkin bir değerlendirme bulunmamaktadır. Kanaatimizce kanun koyucu bu konuyu iletişimin denetlenmesine karar verecek hâkimin takdir yetkisine bırakmıştır. Bir başka bakış açısıyla da konunun belirtilmemiş olmasından dolayı sadece basit şüphenin varlığı yeterli görülmüştür diyebiliriz (Birtek [web], 2010).

Adli dinleme tedbirine baktığımızda, CMK kapsamında, işlenmiş olan suçlar bakımından; katalog suçlardan birisini işlediği yönünde somut delillere dayanan kuvvetli şüphe sebebi bulunan kimselerin iletişimleri denetlenmekte iken (Şen, 2013:53); önleme maksatlı dinlemede, işlenmemiş olan bir suçun önlenmesi amacıyla iletişimin denetlenmesine karar verilirken basit şüphenin yeterli sayılması tartışmaya açıktır. Adli dinleme ile önleme dinlemesi karşılaştırıldığında şüphe gerekçesi yönünden çelişkili bir düzenleme görülmektedir.

Önleme maksatlı dinlemede yasa (bizimde yukarıda çelişki olarak gördüğümüz), sadece basit bir şüpheyi yeterli sayarken öte yandan 5397 sayılı yasanın 1'inci maddesinde önleme amaçlı iletişimin denetlenmesi tedbirine ilişkin yazılı emir veya kararda; hakkında tedbir uygulanacak kişinin kimliği, iletişim aracının türü, kullandığı telefon numaraları veya iletişim bağlantısını tespiti imkân veren kodundan belirlenebilenler ile tedbirin türü, kapsamı ve süresi ile tedbire başvurulmasını gerektiren nedenlerin belirtilmesi gerektiği hükmü, uygulamanın hassasiyeti ve keyfi uygulamaların önüne geçmesi bakımından AİHM içtihatlarında yer alan prensiplere uygun düşmektedir. Ancak uygulamada önleme maksatlı iletişimin denetlenmesi kararlarının kimlik bilgileri yerine kod isimleri belirtilerek alındığı görülmüştür.⁶ Bu durum özel hayatın gizliliğinin korunması bakımından taviz içeren bir uygulamadır. Bu konuda da tedbir alındığı görülmüştür.

Kolluk görevlileri açısından diğer bir sorun ise günümüzde suç örgütü içinde faaliyet gösteren şahısların başkalarının üzerine çıkarılmış olan hatları kullandıkları ve aldıkları bu açık hatları 20-30 gün gibi kısa süre aralıklarıyla değiştirmeleridir. İlgili GSM şirketinin bahse konu hattı sisteme tanımlaması ve dolayısıyla TİB'in sisteminde kimlik bilgilerinin yer alması yaklaşık bir aylık bir süre içerisinde olduğu düşünüldüğünde, kolluk istihbarat birimlerinin bu numarayı takibe alması neredeyse imkânsız hale gelmektedir.

(3) Denetlemeye Başvurabilecek Merciler

5397 sayılı yasa gereğince sırasıyla kolluk (polis, jandarma) ve MİT tarafından önleme maksatlı dinleme tedbirine hangi makamların kararıyla başvurulabileceği açıkça belirtilmiştir.

(a) Emniyet Teşkilatı birimleri tarafından; uygulanacak olan önleme maksatlı iletişimin tespiti Ankara 4'üncü Ağır Ceza Mahkemesi hâkimlerinden oluşan heyetin oybirliğiyle kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde⁷ Emniyet Genel Müdürü veya İstihbarat Dairesi Başkanının yazılı emriyle,

(b) Jandarma Teşkilatı birimleri tarafından; uygulanacak olan önleme maksatlı iletişimin tespiti Ankara 4'üncü Ağır Ceza Mahkemesi hâkimlerinden oluşan heyetin oybirliğiyle kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Jandarma Genel Komutanı veya İstihbarat Başkanının yazılı emriyle (JTGYK Ek Madde 5),

(c) Milli İstihbarat Teşkilatının birimleri tarafından; uygulanacak olan önleme maksatlı iletişimin tespiti Ankara 4'üncü Ağır Ceza Mahkemesi hâkimlerinden oluşan heyetin oybirliğiyle kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde MİT Müsteşarı veya yardımcısının yazılı emriyle telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişim tespit edilebilir, dinlenebilir, sinyal bilgileri değerlendirilebilir, kayda alınabilir.

Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde verilen yazılı emir, yirmi dört saat içinde yetkili ve görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını en geç yirmi dört saat içinde verir. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi halinde tedbir derhal kaldırılır.

6352 sayılı yasanın yürürlüğe girmesi ile birlikte önleme dinlemesi tedbiri kararını vermeye yetkili yargı mercii yönünden bir karışıklık oluşmuştur. Önleme dinlemesinde karar verecek yargı makamı bakımından, adli dinlemede olduğu şekilde bir netlik bulunmamaktadır. Önleme dinlemesinin usul ve esaslarının düzenlendiği PVSK Ek Madde 7/3 ve JTYK Ek Madde 5/2 ye göre, yetkili ve görevli hâkim, talepte bulunan kolluk biriminin bulunduğu yer itibarıyla yetkili olan ve 5271 sayılı Kanunun 250'nci maddesinin birinci fıkrasına göre kurulan ağır ceza mahkemesinin üyesi olan hâkimdi. Ancak 6352 sayılı kanun CMK 250'nci madde ile kurulan özel yetkili mahkemeleri kaldırmış ve konuyla ilgili olarak 6352 sayılı kanunun geçici 2'nci maddesinin yedinci fıkrasında, TMK 10'uncu maddesinin birinci fıkrasında belirtilen ağır ceza mahkemelerine atıfta bulunmuştur. Bu atıf itibarıyla 6352 Sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 05.07.2012 tarihinden bu güne kadar TMK 10'uncu madde ile yetkili ağır ceza mahkemeleri hâkimleri önleme dinlemesi kararını vermekteydiler (Şen; 2013: 41-42). Bu konuda da değişikliğe gidilmiş ve 6 Mart 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6526 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile önleme dinlemesinin kararını Ankara Ağır Ceza Mahkemelerinin vereceği belirtilmiştir. HSYK ise bu görevi Ankara 4'üncü Ağır Ceza Mahkemesine vermiştir.⁸ Bu konuda verilecek kararlar hâkimler tarafından oy birliği ile verilecektir.

Uygulamada geçmiş yıllardaki denetlemelerde yerel mahkeme hâkimlerinin kimi dinlediği konusunda fikirleri bile yoktu. 2008 yılında kendi numarasının da içinde yer aldığı kararı onaylayan hâkim bile görülmüştür.⁹ Günümüzde bu konuda yukarıda da belirttiğimiz gibi (hâkim heyetinin oy birliği ile karar vermesi) sıkı düzenlemeler getirilmiştir.

(4) Denetlemenin Süresi ve Sona Ermesi

Önleme maksatlı iletişimin denetlenmesine 6526 Sayılı Yasa gereğince yapılan düzenlemeye göre Ankara 4'üncü Ağır Ceza Mahkemesi hâkimlerince karar verilmektedir. Ancak 5397 sayılı Kanuna göre gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yukarıda belirttiğimiz idari yetkililer yazılı emir ile karar verir ve verilen karar metni yirmi dört saat içinde yetkili ve görevli mahkeme heyetinin onayına sunulur. Heyet kararını en geç yirmi dört saat içinde verir. Sürenin dolması veya heyet tarafından aksine karar verilmesi halinde tedbir derhal kaldırılır. Burada da yine kavram kargaşası mevcuttur. Burada sürenin dolması kavramıyla belirtilen süre hangi süredir? Bu süre;

- Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde idari yetkililer tarafından verilen yazılı emri, yetkili ve görevli hâkime onaylatmaları için tanınan yirmi dört saatlik sürenin aşılması mı?
- Normal hallerde hâkimin onayına sunulan denetleme talebinin hâkim tarafından karar vermek amacıyla kullanılan yirmi dört saatlik sürenin aşılması mı?
- Gecikmesinde sakınca bulunan haller ve normal hallerde hâkimin onayına sunulan denetleme talebine hâkim tarafından karar verdikten sonra, kararda belirtilen denetleme süresinin dolması mıdır?

Burada üç farklı durum vardır. Konuyla ilgili yönetmeliğe baktığımızda, yönetmeliğin 11'inci maddesinde¹⁰, burada bahsedilen sürenin birinci durumda belirttiğimiz, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde idari yetkililer tarafından verilen yazılı emrin, yetkili ve görevli hâkime onaylatılması için tanınan yirmi dört saatlik sürenin aşılması olduğu belirtilmektedir.

Bu durumda, tedbirin sona erme hallerinden birisi olan ve yönetmelik tarafından düzenlenen, yazılı emir hakkında 24 saat içinde hâkim onayının alınamaması haline öğretilen birtakım eleştiriler getirilmiştir. Buna göre idarenin kararı, bağımsız ve tarafsız bir organ tarafından denetimi olmadan, kısacası hâkim tarafından incelenmeden, yirmi dört saat yazılı emrin sunulması süresi ve yirmi dört saat de hâkimin onaylaması süresi olmak üzere toplam kırk sekiz saat içinde olsa kişinin haberleşme özgürlüğüne ve özel yaşamın gizliliğine müdahaleyi mümkün kıldığı gerekçesiyle eleştirilmektedir (Birtrek [web], 2010).

Bir kere kanun tarafından öngörülen 24 saatlik süre en üst sınırdır. Kanaatimizce, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yetkili merciler tarafından verilmiş olan istihbarat amaçlı denetim kararları bakımından mutlak surette hâkim onayına sunulma zorunluluğu bulunmaktadır. Bu noktada yazılı emrin hâkim onayına sunulması bakımından, yetkili mercilerin belirli bir süre (örneğin 14 saat) iletişim denetleme işlemi yaptıktan sonra hâkim onayına sunmamak gibi bir takdir hakkı ve yetkisi bulunmamaktadır. Ayrıca bu amaçtan hareketle, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde düzenlenecek olan yazılı emrin muhtevasını düzenleyen Telekomünikasyon İletişim Yönetmeliğinin 6'ncı maddesine, 04.07.2007 tarih ve 26572 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan yönetmelik değişikliği ile "Yazılı emrin verildiği tarih ve saatin" yazılı emirde bulunması gerektiği hükmü eklenmiştir. Bu hükümle birlikte hâkim, yazılı emri denetler iken, yazılı emrin verilmesi ile kendisine sunulması arasında geçen zamanı da denetleme imkânına sahip olacaktır. Bu sebeple söz konusu düzenlemeden hareketle bu durumun keyfi uygulamaya yol açabilecek nitelikte olduğunu söylemek çokta doğru olmaz (Birtok [web], 2010).

Yazılı emir ile başlanan iletişimin denetlenmesi tedbiri hakkında hâkimin karar vermesi için en fazla 24 saatlik süre öngörülmüştür. Bu süre Anayasa'nın 22'nci maddesinde 48 saat olarak belirtilmiş olmasına karşın, 5397 Sayılı Kanun ile süre 24 saate düşürülmüştür. Böylelikle iletişim özgürlüğüne dokunulması bakımından geniş bir zaman dilimine izin verilmemiştir.

Diğer bir konu da hâkim tarafından önleme maksatlı iletişimin denetlenmesine karar verildikten sonra en geç ne kadar sürede uygulamanın başlatılacağı hususudur. Konu hakkında 5397 sayılı kanun ve TİB Yönetmeliği herhangi bir hüküm içermemektedir. İletişimin Denetlenmesi Yönetmeliği'nde ise 5'inci maddede sürenin kararın Başkanlığa ulaştığı andan itibaren başlayacağını; 12'nci maddesinde ise, dinleme veya mobil telefonun yerinin tespiti kararlarında sürenin, kararın TİB'de sisteme tanıtıldığı andan itibaren başlayacağı belirtilmektedir. İki farklı durumun olması ve CMK'da da süreye ilişkin düzenlemenin bulunmaması, tedbirin başlangıç zamanı hakkında netlik olmamasına ve durumun yorumlanmasına sebep olmaktadır (Yüksel; 2012:184-185). Kanaatimizce adli dinleme tedbirinde olduğu gibi önleme maksatlı dinlemede de süre hâkimin tedbire karar verdiği andan itibaren başlamalıdır. En fazla ne kadar süre ile dinleme yapılacağı konusu hâkimin takdir yetkisinde olduğu için sürenin başlayacağı zamanın da hâkimin kararıyla

olması daha doğru olur. Böylelikle sürenin daha sonra başlatılması yönünde kolluğun ve başkanlıktaki yetkililerin keyfilğine ve istedikleri anda süreyi başlatarak tedbirin kötüye kullanılmasına da engel olunmuş olur.

Kanunda belirtildiği üzere, istihbarat amaçlı iletişimin denetlenmesi, en fazla üç ay için uygulanabilir; bu süre üçer ayı geçmeyecek şekilde en fazla üç defa uzatılabilir. Uzatmalar ile birlikte en fazla 12 aylık bir süre için iletişimin denetlenmesi tedbirine başvurulabilir. Ancak, terör örgütlerinin faaliyetleri çerçevesinde ve casusluk faaliyetlerine ilişkin olarak her hangi bir üst sınır bulunmamaktadır. Terör örgütü ve casusluk faaliyetleri kapsamında gerekli görülmesi halinde, hâkim üç aydan fazla olmamak üzere sürenin müteaddit defalar uzatılmasına karar verebilir. Denetleme tedbiri olarak sınırsız olan bu düzenlemenin orantılı olmadığı değerlendirilmektedir.

(5) Denetlemenin İcrası ve Denetimi

2005 yılında çıkarılan 5397 sayılı “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla Türkiye’de iletişimin denetlenmesi faaliyetlerinin tek elden yürütülmesini sağlamak ve denetlemek üzere Telekomünikasyon Kurumu (yeni adı ile Bilgi Teknolojileri ve İletişim Başkanlığı) bünyesinde, kurum başkanına doğrudan bağlı Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) adlı yeni bir birim kurulmuştur.

Hâkim ya da gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ilgili merci tarafından önleme maksatlı iletişimin denetlenmesine karar verilmesi ile birlikte başlayan denetleme işlemi tamamen Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı’nın kontrolü altında gerçekleşmektedir. Ancak teknik olarak iletişimin denetlenmesi işlevi yine talepte bulunan güvenlik birimleri (polis, jandarma ve MİT) tarafından yerine getirilmektedir. TİB, teknik olarak iletişimin denetlenmesi tedbirini doğrudan icra eden bir kurum olmayıp sadece iletişimin denetlenmesi işlemlerinin sağlıklı ve tek elden yürütülmesini sağlamak maksadıyla kurulmuş bir merkezdir (Geleri, 2010:29-30).

Bu kurumdan önceki dönemlerde MİT, Emniyet ve Jandarma, hâkim kararını aldıktan sonra ilgili telefon şirketiyle doğrudan iletişim kurarak dinlemeyi kendisi yapıyordu. Bu durumda ise ülke genelinde kimin, kimi, nasıl, ne zaman ve ne kadar süre ile dinleme yaptığı konusunda ortak, tam ve doğru bir bilgiye ulaşmak pek mümkün değildi. Özellikle 90’lı yıllardan itibaren güvenlik birimlerinin yasadışı, keyfi telefon dinlemeleri yaptığı yönünde endişe

ve iddiaların olması ve bu kurumlar arasında koordinasyon ve denetimi sağlayacak bir yapının bulunmaması nedeniyle TİB sistemine ciddi anlamda ihtiyaç duyulmuştur. TİB, Ulaştırma Bakanlığı'nın ilişkili kuruluşu olan ve kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliği bulunan ve görevlerini yerine getirirken bağımsız olan Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'na bağlı bir başkanlıktır. Bu yeni düzenleme ile birlikte, Türkiye'de iletişimin denetlenmesi tedbiri uygulamalarındaki dağınıklığı gidermek, yasadışı uygulamaları önlemek ve bu yöndeki faaliyetleri tek elde toplamak amaçlanmış olup, mevcut çerçevede de bu amaca ulaşıldığı görülmektedir (Geleri; 2010: 29).

Bu Başkanlıkta Millî İstihbarat Teşkilatı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığının ilgili birimlerinden birer temsilci bulundurulmaktadır. Verilen görevleri yerine getirmek üzere yeteri kadar da personel istihdam edilmiştir. 29.01.2009 tarih ve E. 2005/85, K. 2009/15 Sayılı Kararı ile Anayasa Mahkemesi;

“Etkin bir otoriteye sahip olan ve gerektiğinde internet yoluyla yapılan yayınlara erişimin engellenmesi kararının verilmesi ve uygulanması konularında kamu düzeni ve kamu güvenliğiyle ilgili görevleri bulunan kurumun başkanının, önemli yetki ve sorumlulukları bulunması sebebiyle, üst düzey yönetici kapsamında bulunduğu ve atanmasının Başbakan tarafından değil, müşterek kararname ile yapılması gerektiğine” karar vermiştir (Elektrik Mühendisleri Odası [web], 2009).

Yukarıda da yer verildiği üzere TİB, doğrudan doğruya denetleme işlemini icra eden bir kurum olarak faaliyet göstermemektedir. TİB'in görevi, suç önleme ya da istihbarat amacıyla (ve aynı zamanda adli amaçlı) iletişimin denetlenmesine karar veren hâkim kararlarının veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yetkili merciler tarafından verilen yazılı emirlerin hukuka uygun bir şekilde icrasını sağlamaktır. 10.11.2005 tarihli Telekomünikasyon İletişim Yönetmeliği'nin 10'uncu maddesine göre:

“Hâkim kararları ve yazılı emirler işletmecilere gönderilmez. Kararlar ve yazılı emirler ile bunların içeriği Başkanlığın belirleyeceği şekilde elektronik ortamda ilgili kurumlar tarafından Başkanlığa gönderilir. Kararlar ile yapılan inceleme sonucunda bu Yönetmeliğe uygun olduğu tespit edilen yazılı emirler, ilgili kurum görevlilerince Başkanlığın koordine ve nezaretinde yerine getirilir. İşlemin başlatıldığı ve bitirildiği tarih ve saat ile işlemi yapanın kimliği bir tutanakla saptanır. Bu Yönetmeliğe aykırı biçimde verilen yazılı emirler yerine getirilmez.”

Söz konusu yönetmelik hükmü ile TİB, gerektiğinde kanuna aykırı gördüğü (yönetmeliğe aykırı) yazılı emirleri yerine getirmeme yetkisine sahip kılınmıştır. İstihbarat amaçlı iletişimin denetlenmesi tedbiri bakımından, TİB' in yönetmelik hükümlerine aykırı gördüğü yazılı emirleri yerine getirmeme yetkisi bulunmakla birlikte, hukuka aykırı gördüğü hâkim kararlarına karşı itiraz yetkisinin bulunmadığı öne sürülmektedir. Ancak, Telekomünikasyon İletişim Yönetmeliği'nin, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'nın görevlerini düzenleyen 17'nci maddesinin c bendinde, istihbarat amaçlı iletişimin denetlenmesi ve adli amaçlı iletişimin denetlenmesi tedbirleri bakımından, taleplerin bu Yönetmeliğe ve diğer ilgili mevzuata uygun olup olmadığını incelemek ve gerektiğinde yetkili mercilere başvuruda bulunmak gibi bir hükme yer verilmiştir. Bu bağlamda TİB'in gerek hâkim kararlarına ve gerekse yazılı emirlere karşı itiraz hakkı bulunduğu açıktır. Uygulamada, özellikle itiraz süresi geçirilmek suretiyle kesinleşmiş olan hükümler bakımından, mevzuata aykırılık görülen durumlarda, kararı veren mahkeme veya hâkimden ek karar istenilmesi yoluna gidilmektedir (Birtok [web], 2010).

(6) Denetlemeden Elde Edilen Deliller

5397 Sayılı Kanuna göre denetlemeye son verilmesi veya denetlemenin süresinin sona ermesi halinde elde edilen kayıtlar on gün içerisinde imha edilir, durum bir tutanakla tespit olunur ve bu tutanak denetim sırasında ibraz edilmek üzere muhafaza edilir.

Aynı kanunda iletişime müdahale edilerek elde edilen materyallerin suç önleme amacı dışında kullanılamayacağına açık bir biçimde yer verilmiştir (2559 SK./ Ek m. 7/6, JTGYK/ Ek m. 5/6, MİT Kanunu m. 6/7)¹¹ Ancak kanun koyucu PVSK Ek Madde 7/6 da “ kayıtlar birinci fıkrada belirtilen amaçlar dışında kullanılamaz” ibaresine yer verip, “kayıtlar delil olarak kullanılamaz” diye açıkça belirtmediğinden bahisle denetlemeden elde edilen verilerin delil olarak kullanılabileceğini ileri sürenlerde vardır. Amaca bağlılık ilkesinden hareketle Türk Hukuku'nda istihbarat amaçlı iletişimin denetlenmesinden elde edilen materyallerin hiçbir şekilde, dinlemeye maruz kalan kişilerin icra etmiş oldukları fiiller ile ithamı veya bu fiillerin mahkemelerde ispatı için, soruşturma veya kovuşturma sırasında delil olarak kullanılabilmesi mümkün değildir. Bu konuda Yargıtay Ceza Kurulu'nun vermiş olduğu bir kararda; silahlı terör örgütüne yardım ve yataklık suçundan hakkında önleme dinlemesi kararı verilmiş kişinin başka delil ve bulgular olmadığı halde sadece dinleme kayıtlarından yola çıkarak verilen ceza kararını bozmuştur.¹² Kanun koyucu istihbarat amaçlı iletişimin denetlenmesi tedbirinden elde edilen verileri bir delil

aracı olarak değil suç önleme maksadıyla kullanımını öngörmüştür. Hükümde bu verilerin delil olarak kullanılabileceğine olanak tanıyan bir kelimeye bile rastlanılmamaktadır. Kanun koyucunun söz konusu hükümde, delil kelimesi yerine elde edilen kayıtlar terimini kullanmış olması, kanun koyucunun bu konuda tercihinin bir göstergesi olarak yorumlanmaktadır. İletişimin denetlenmesinden elde edilen materyallerin, suç önleme amacından başkaca bir amaç (iddianameye dayanak oluşturması, suçun ispatı vs.) ile kullanılması amaca bağlılık ilkesi ile çelişecektir (Şen; 2013: 45). Kısacası önleme maksatlı dinlemeler delil olmaz. Delil başlangıcı olur ve CMK 135'inci madde kapsamında karar almak için kuvvetli şüphe olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca burada tesadüfen elde edilen delillerden bahsetmek mümkün değildir. Çünkü tesadüfen elde edilen delil kavramından sadece adli dinleme kapsamında CMK 135'inci madde içeriğinde bahsedilmiştir. Dinlemeden elde edilen kayıtların delil olamayacağı, önleme maksatlı dinlemede amaç delil elde etmek olmadığı açıktır. Önleme dinlemesi esnasında başka bir suçun işlenebileceğine karşın bilgi elde edildiğinde, kolluk personelinin durumu tutanakla tespit etmesi ve en kısa sürede Cumhuriyet Savcısına bilgi vermesi ve elde edilen bulguları gerekçe göstermek suretiyle adli maksatlı dinleme kararı alınabilir.

(7) Denetlemede İlgili Kişinin Bilgilendirilmesi

5397 Sayılı Kanun'un 1, 2 ve 3'üncü maddelerinde, ilgili kişinin denetleme sonrasında bilgilendirilmesi hususunda; önleme maksatlı iletişimin denetleme tedbirin sona ermesi halinde, dinlemenin içeriğine ilişkin kayıtların en geç on gün içinde yok edileceği, bu durumun bir tutanakla tespit edileceği ve bu tutanağın denetimde ibraz edilmek üzere muhafaza edileceği hükmüne yer verilmiştir. İletişimi denetlenen kimselere herhangi bir geri bildirim yapılması düzenlenmemiştir. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda adli dinlemenin sona ermesi durumunda ilgili kişiye bilgi verilmesi konusu düzenlenmişken, 5397 sayılı yasada, önleme dinlemeleri konusunda böyle bir durumun düzenlenmemesi bir eksiklik olarak eleştirilmektedir. Ancak önleme maksatlı iletişimin denetlenmesinin uzun vadeli amacı düşünüldüğünde, denetlemenin suç önleme yönünden etkinliği, denetlemenin gizliliğine ve denetlenmeye maruz kalan kişilere bilgi verilmemesine bağlıdır. Burada önemli olan haberleşme hürriyetine hukuka uygun olarak müdahale edilmiş olmasıdır. İletişimin denetlenmesi tedbirinin hukuka uygun olarak yapıldığını denetleyen bağımsız bir kurulun oluşturulması bu konudaki eleştirilerin önüne geçecektir.

SONUÇ

Ülkemizde anayasal düzeyde insan hakları ve özel hayatın gizliliğinin düzenlenmiş olması ve çerçevesinin çizilmiş olması yirmi birinci yüzyılda ulusal ve uluslar arası ortamda kaçınılmaz bir sonuçtur. Öte yandan hiçbir özgürlüğün mutlak olarak kabul edilemeyeceği de bir gerçektir. Devletin varlığının engellere takılmaması, sürekliliğinin sağlanması ve toplumun düzeninin var olması için temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılabilmesi gerekli bir sonuçtur. Bu sebeple suç ve suçlulukla mücadele eden kolluk ve istihbarat birimleri tarafından gerekli koşullar altında haberleşme özgürlüğüne de müdahale edilebilmektedir.

Temel hak ve hürriyetler ancak kanunla sınırlanabilir gerçeğinden hareket edecek olursak, haberleşme özgürlüğüne yapılacak müdahalelerin de kanunla düzenlenmesi gerekmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi ülkemizde önleme maksatlı iletişimin denetlenmesi hususu yasal olarak henüz arzu edilen seviyede düzenlenememiştir. Son on yılda yapılan yasal düzenlemeler de istenilen sonucu vermemiştir. Devletin çeşitli kademelerinde de ifade edildiği üzere¹³ toplumda yasadışı olarak dinleniyorum kaygısı devam etmektedir. Bu sebeple mecliste 22 Ocak 2013'te "Meclis Yasadışı Dinlemeleri Araştırma Komisyonu" kurulmuştur.¹⁴ Komisyonun MİT'e yaptığı ziyaret esnasında Mit Müsteşarı tarafından yeni yasa yapılması talebinde bulunulması da (Yanardağ [web],2013), önleme dinlemeleri bakımından yeni yasal düzenlemelerin gerekliliğinin açık bir örneğidir.

İletişimin tespit edilmesindeki icra durumuna baktığımızda ise TİB'i görmekteyiz. TİB, teknik olarak iletişimin denetlenmesi tedbirini doğrudan icra eden bir kurum olmayıp sadece iletişimin denetlenmesi işlemlerinin sağlıklı ve tek elden yürütülmesi sağlamak maksadıyla kurulmuş bir merkezdir. TİB, dinleme yapacak birim ile dinlenilecek iletişim aracının hizmetini sağlayan kurum (operatör) arasında yer almaktadır. Buna göre, Emniyet, Jandarma ve MİT mahkeme kararını aldıktan sonra artık doğrudan ilgili kuruma (Turkcell, Vodafone, Avea, Türk Telekom vs.) gitmeyerek TİB'e başvurmakta, diğer işlemleri de TİB yerine getirmektedir. Kısacası TİB dinleme yapacak kurum ile ilgili operatör arasındaki koordinasyonu sağlamakla görevlidir.

Kamuoyundaki yasadışı dinleme tartışmalarına karşı, önleme maksatlı iletişimin denetlenmesi tedbirinin sağlıklı olarak uygulanabilirliğinin sağlanması, suçla mücadelede elde edilebilecek kazanımlar ile kamu düzeninin tesisi ve toplumun menfaatinin korunması bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca uzun vadede yasadışı dinlemelerin önüne geçilebilmesinin, dinleme tedbirinin yerine getirilmesinde yetkili kılınmış personelde, meslek etiğinin geliştirilmesiyle ve bu konuda düzenlenecek olan eğitimlerle mümkün olabilir.

Öte yandan iletişimin tespitinde görevli birimlerin yapılan yasal düzenlemeler çerçevesinde kendilerine tanınan yetkileri bilerek hareket etmeleri, bu konuda yetkili hâkimlerin özel hayatın gizliliği nazariyesinden karar vermeleri de önemlidir.

Günümüzde teknolojik gelişmeler ile birlikte suç ve suçlulukla mücadelede klasik yöntemlerin yetersiz olduğu, etkin bir yöntem olan önleme maksatlı dinlemelerin ise bugün olduğu gibi bundan sonrada devam edeceği gerçektir. Bu maksatla, özel hayatın korunması çerçevesinde, hukuksal düzenlemeler yönünden yetersiz olduğu değerlendirilen önleyici maksatlı iletişimin denetlenmesi tedbirinin, yasal mevzuat bakımından yeniden değerlendirilmesi, güvenlik ve istihbarat birimlerinin daha sıhhatli çalışabilmesi ile paralel doğrultudadır.

SONNOTLAR

¹ **AIHS Madde 8 - Özel Hayatın ve Aile Hayatının Korunması**

1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda, zorunlu olan ölçüde ve yasayla öngörülmüş olmak koşuluyla söz konusu olabilir.

² İletişim istihbaratı; karşı tarafa ait alıcı ve vericiden oluşan iki nokta arasında uydu, mikrodalga, radyo, telsiz, cep telefonu ve araç telefonu gibi araçlarla gerçekleşen haberleşme işaretlerinin aranması, yakalanması, izlenmesi hatta şifrelerini çözülmesi şeklinde tanımlanabilir. Doğrudan

dinleme ile yapılabildiği gibi, karşı tarafın haberleşme devrelerine takılan özel cihazlarla da gerçekleşir (Sefer [web], 2010).

³ Sinyal istihbaratı; kişiler ve bilgisayarlar arasındaki her türlü elektronik haberleşmenin takip edilerek istihbarat toplanması ve şifreli mesajların kriptoloji yöntemiyle deşifre edilmesidir (Sefer [web], 2010).

⁴ **1412 sayılı CMUK Madde 91** - Maznuna gönderilen mektuplar vesair mersule ve telgrafların posta ve telgrafhanede zaptı caizdir.

Maznun tarafından veya ona hitaben gönderildiği bazı hallerden anlaşılabilir ve tahkikat noktai nazarından münderecatının ehemmiyeti haiz olduğu tayin edilen mektuplar vesair mersule ve telgrafların dahi bu yerlerde zaptı caizdir.

⁵ **CMK Madde 250 - (1)** Türk Ceza Kanununda yer alan;

- a. Örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen uyuşturucu veya uyarıcı Madde imal ve ticareti suçu,
- b. Haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla kurulmuş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde cebir ve tehdit uygulanarak işlenen suçlar,
- c. İkinci Kitap Dördüncü Kısımın Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar (305, 318, 319, 323, 324, 325 ve 332 nci Maddeler hariç),

⁶ MİT'in kod isimle dinleme kararı aldığına dair haber (<http://www.baroturk.com/kod-isimle-dinleme-izni-alinamaz-280h.htm>).

⁷ **Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği 4'üncü maddede, "Gecikmesinde sakınca bulunan hâl"**:

b) Önleme aramaları bakımından; derhâl işlem yapılmadığı takdirde, millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunmasının tehlikeye girmesi veya zarar görmesi, suç işlenmesinin önlenememesi, taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silâh, patlayıcı madde veya eşyanın tespit edilememesi ihtimâlinin ortaya çıkması ve gerektiğinde hâkimden karar almak için vakit bulunmaması hâlini, ifade etmektedir.

⁸ Ankara 4. Ağır Ceza Mahkemesi, HSYK tarafından önleme dinlemesi ve iletişimin tespiti taleplerini değerlendirmekle görevlendirilmiştir.

HSYK 1. Dairesi, bir süre önce yürürlüğe giren Terörle Mücadele Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun uyarınca önleme dinlemesi ve iletişimin tespiti taleplerini değerlendirme ve karara bağlama görevini Ankara 4. Ağır Ceza Mahkemesine vermiştir.

Bu yöndeki taleplerin kabulü için mahkeme heyetinin oy birliğiyle karar alması gerekecek. Öte yandan HSYK'nın verdiği görev nedeniyle Ankara Adli Yargı İlk Derece Mahkemesi Adalet Komisyonu Başkanlığı, Ankara 4. Ağır Ceza Mahkemesine diğer mahkemelere göre dörtte bir oranında daha az iş verilmesinin uygun olacağını kararlaştırdı (<http://www.aa.com.tr/tr/turkiye/303760--onleme-dinlemelerine-ankara-4-agir-ceza-karar-verecek>, Erişim 08.05.2014).

⁹ İzmir'de, adliyedeki rüşvet çarkını ortaya çıkaran "Yengeç" operasyonunda tutuklanan Özel Yetkili 10. Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı Asım Korkut ile 5 gün tutuklu kalan Özel Yetkili 8. Ağır Ceza Mahkemesi'nin eski vekil başkanı Erdem Yandımata'nın, 10 ay süren teknik takip sırasında, uzun dinleme listesini onaylarken, farkına varmadan kendi numaralarının dinlenmesine de izin verdikleri ortaya çıktı. Üstelik, teknik takip izinleri yenilenmesi gerektiğinden, hakimlerin aynı izni bir kez değil tam 10 kez verdikleri belirlendi (<http://arsiv.sabah.com.tr/2008/12/16/haber,1BC4980DA2E8415CBE1849A9D4B3ECEC.html>, Erişim 01.03.2014).

¹⁰ **Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Tespiti, Dinlenmesi, Sinyal Bilgilerinin Değerlendirilmesi Ve Kayda Alınmasına Dair Usul Ve Esaslar İle Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının Kuruluş, Görev Ve Yetkileri Hakkında Yönetmelik**

MADDE 11- Hâkim kararları ile yazılı emirler hakkındaki gelişmeler ilgili kurum tarafından derhal Başkanlığa bildirilir.

Uygulanan tedbirin sona ermesi, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde verilen yazılı emir hakkında hâkim tarafından aksine karar verilmesi ya da yazılı emir hakkında yirmi dört saat içinde hâkim onayının alınamaması hallerinde, kararın veya yazılı emrin uygulanmasına Başkanlık tarafından derhâl son verilir

(http://www.tib.gov.tr/tr-menu-78-25989_sayili_resmi_gazetede_yayimlanan_yonetmelik.html).

¹¹ (Ek fıkra: 03/07/2005-5397 S.K./1.mad) Bu madde hükümlerine göre yürütülen faaliyetler çerçevesinde elde edilen kayıtlar, birinci fıkrada belirtilen amaçlar dışında kullanılamaz. Elde edilen bilgi ve kayıtların saklanması ve korunmasında gizlilik ilkesi geçerlidir. Bu fıkra hükümlerine aykırı hareket edenler hakkında, görev sırasında veya görevden dolayı işlenmiş olsa bile Cumhuriyet savcılarınca doğrudan soruşturma yapılır.

¹² T.C. Yargıtay Ceza Genel Kurulu E. 2011/9-93 K. 2011/95 T. 17.5.2011

¹³ 'Böcek' Meclis'i birleştirdi!

Başbakan Erdoğan'ın "Ofisimde böcek bulundu, ben de dinlendim" açıklamasının ardından yasadışı dinlemeler Meclis'in gündemine geliyor (Mynet, [web], 2013).

¹⁴ TBMM Genel Kurulunda 4 siyasi parti grubu tarafından verilen "Haberleşme Özgürlüğü ve Özel Hayatın Gizliliğine Yönelik İhlallerin Tespiti ve Önlenmesine İlişkin Tedbirlerin Alınması"na ilişkin önergeler birleştirilerek 22 Ocak'taki Birleşimde görüldü. Göreve 12 Subat'ta başlayan ve çalışma süresi 3 ay olan komisyonun... (TBMM [web], 2013).

KAYNAKÇA

- Akyürek, G. (2011). **Özel Hayatın Gizliliğini İhlal Suçu**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Beren, F. (2010). **İç Güvenlik İstihbaratında Saydamlık - Etkililik İlişkisi**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Polis Akademisi.
- Birtek, F. (2010). İstihbarat Amacıyla İletişim Özgürlüklerine Müdahale Edilmesi ve Müdahaleden Elde Edilen Materyallerin Delil Olarak Kabul Edilebilirliği, www.turkhukusitesi.com (Erişim Tarihi:15.04.2013).
- Geleri, A. (2010). Türkiye' de İletişimin Denetlenmesi, Ankara, Stratejik Düşünce Enstitüsü, SDE Analiz Dergisi, www.sucveceza.org/.../Turkiyede%20Iletisimin%20Denetlenmesi.pdf (Erişim Tarihi:04.01.2013).
- Girgin, K. (2003). **Uluslararası İlişkiler Modern İstihbarat ve Türkiye**, İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.
- Gözler, K. (2011). **Anayasa Hukukuna Giriş**, (Onyedinci Baskı), Bursa: Ekin Yayınevi.
- Günday, M. (2011). **İdare Hukuku**, (Onuncu Baskı), Ankara: İmaj Yayınevi.
- Gürakar, Z. Ö. (2004). **Ses ve Görüntü Kayıtlarının Delil Değeri**, Çetin Özek Armağanı, İstanbul.
- Meran, N. (2009). **Adli ve Önleme Amaçlı İletişimin Denetlenmesi**, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Sefer, İ. (2010). İstihbaratta Teknolojik Devrim: Elektronik İstihbarat, <http://politikadergisi.com/makale/istihbaratta-teknolojik-devrim-elektronik-istihbarat>, (Erişim Tarihi: 10.09.2013).
- Selçuk, E. (2004). "İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Hukuku ve Özel Hayatın Gizliliği, Telefonların Dinlenmesi, Prado Bugallo-İspanya Davası", *Hukuk ve Adalet Dergisi*, 1(3), Temmuz- Eylül 2004.

Sezer, Y., İpek, A. İ., Parlak, E. (2012). **Adli ve Önleme Amaçlı İletişimin Denetlenmesi**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Shue, H. (1996). "Temel Hakların Evrenselliği", İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Uluslararası Semineri, Yay. Haz. İoanna Kuçuradi, 2. Baskı, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Şen, E. (2013). **Tüm Yönleri İle Telefon ve Ortam Dinleme**, İstanbul: Yargın Hukuk Yayınları.

Taşkın, M. (2011). **Adli ve İstihbari Amaçlı İletişimin Değerlendirilmesi**, 3.Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yanardağ, V. (2013) <http://www.aksam.com.tr/guncel/ileri-demokrasiden-ileri-istihbarat-cikar/haber-177410> (Erişim Tarihi: 22.06.2013).

Yenisey, F. (2012). **Kolluğun Suç Öncesi Faaliyetleri Çerçevesinde İstihbarat Ve Güvenlik Hukuku**, Konferans, Ankara: J.Okullar K.İği Matbaası.

Yılmaz, S. (2007). **21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat**, İstanbul: Milenyum Yayınları.

Yüksel, S. (2012). **Özel Yaşamın Bir Parçası Olarak Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Gizliliğine Önleyici Denetimle Müdahale**, İstanbul: Beta Yayınları.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.

T.C. 1961 Anayasası.

T.C. 1982 Anayasası.

1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri ve Usul Kanunu (mülga).

2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu.

2803 Sayılı Jandarma Teşkilat görev ve Yetkileri Kanunu.

2937 Sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri Ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu.

4422 Sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu (mülga).

5271 Sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu.

5320 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük Ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun.

5397 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

6352 Sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava Ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun.

6526 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu

10.11.2005 Tarihli ve 25989 sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Tespiti, Dinlenmesi, Sinyal Bilgilerinin Değerlendirilmesi ve Kaydı Alınmasına İle Telekomünikasyon İletişim Başkanlığının Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Yönetmelik (Başbakanlık Yönetmeliği) (www.tib.gov.tr) (Erişim Tarihi: 23.06.2013).

Anayasa Mahkemesi, 29.01.2009 tarih ve E. 2005/85, K. 2009/15 Sayılı Kararı, Elektrik Mühendisleri Odası, İletişim Özgürlüğüne Müdahale Raporu, Elektronik Gözaltı Dünyası, 2009, (http://www.emo.org.tr/ekler/6dcc0fceeee647c_ek.pdf), (Erişim 23.06.2013).

Böcek (2013). <http://haber.mynet.com/bocek-meclisi-birlestirdi-673403-politika> (Erişim Tarihi: 23.06.2013).

<http://www.ntvmsnbc.com/id/25416080/> (Erişim Tarihi: 22.06.2013).

Meclis Yasadışı Dinlemeleri Araştırma Komisyonu.(2013). http://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/2469_2013_0000_0185_0000/0005.pdf (Erişim Tarihi: 22.06.2013).